

Riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11, millega on ühinenud riigikohtunikud Lea Laarmaa ja Peeter Jerofejev ning mille punktidega 1 ja 3 on ühinenud riigikohtunik Henn Jõks.

1. Olen arvamusel, et puudus alus tunnistada kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 366 põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles see ei näe teistmisalusena ette üldmenetluses tehtud kohtuotsuse jõustumist, millega tuvastatakse kuriteosündmuse puudumine, kui teistetavas kriminaalasjas on üldmenetluses tehtud kohtuotsusega mõistetud isikule selles kuriteosündmuses osalemise eest karistuseks vangistus.

2. Leian, et kui pidada kohtuotsuste järelduste vastuolu kuriteosündmuse tuvastatuse kohta sedavõrd suurel määral ebaõiglust tekitavaks, et see sunnib taganema jõustunud kohtulahendi õigusjõu põhimõtte, siis oleks saanud H. Antsovi kaitsja teistmisavalduse rahuldada KrMS § 366 p 5 alusel. Tegemist ei ole meie kohtupraktika ajaloos esmakordse kaasusega, kus Riigikohtu üldkogul tuleb otsustada kriminaalasjades tehtud vastuoluliste kohtuotsuste teistmise üle. Käesolevas asjas tehtud üldkogu lahendi p-des 41-42 refereeritakse üksikasjalikult Riigikohtu 24. aprilli 2000. a otsust asjas 3-1-2-1-00, millega üldkogu rahuldab tookord J. Mäeotsa kaitsja teistmisavalduse, asudes selle p-s 10 seisukohale, et erinevates kohtuotsustes sisalduvate järelduste vastuolu küsimuses, kas kuriteosündmus on aset leidnud või mitte, on käsitatav teistmisalusena tollal kehtinud AKKS § 77¹ lg 3 p 5 mõttes. Nagu üldkogu käesolevas asjas tehtud otsuses isegi sedastab, vastab endise AKKS § 77¹ lg 3 p-le 5 käesoleval ajal kehtiva KrMS § 366 p 5. Minu jaoks ei ole veenvad üldkogu põhjendused selle kohta, et H. Antsovi kaitsja teistmisavalduse läbivaatamisel ei ole varasemas otsuses asjas nr 3-1-2-1-00 p-s 10 võetud seisukoht enam järgitav, kuna käesoleval ajal puudub võimalus nende kriminaalasjade uuesti ühendamiseks, milles oma järelduste poolt vastuolulised kohtuotsused tehti, ning kuna seadusandja on alates 01.09.2011 jõustunud seadusega täiendanud KrMS § 366 uue punktiga 8, mille kohaselt on otsesõnu võimalik teistmine üld- ja lihtmenetluses tehtud kohtuotsuste vastuolulisuse tuvastamise korral. Ühelt poolt ei saa teistmisalususe esinemine või puudumine kõigi KrMS §-s 366 loetletud punktide tähenduses (seega ka kõnealuse p 5 mõttes) olla kuidagi sõltuv sellest, mil viisil toimub teistetud kriminaalasja edasine menetlemine ehk sellest, kas edaspidi on võimalik selle ühendamine mõne muu kriminaalasjaga. Seda põhjusel, et teistmisalused sisaldavad juba ammendavalt kõiki neid eeldusi, mille ilmnemine toob endaga kaasa menetluse uuendamise jõustunud kohtulahendiga kriminaalasjas. On need eeldused täidetud, tuleb jõustunud kohtuotsuse õigusjõud katkestada sõltumata sellest, kuidas toimetatakse selle asja edasist menetlust. Samuti ei saa ma nõustuda enamuse arvamusega, et KrMS §-s 366 sätestatud teistmisaluste täiendamine uue p-ga 8 toob endaga kaasa senisele KrMS § 366 p-le 5 antud tõlgenduse muutmise. On õige, et H. Antsovi kaitsja teistmisavaldust poleks käesolevas kriminaalasjas saanud rahuldada KrMS § 366 p 8 alusel, kuid sellest ei järeldu automaatselt veel seda, et see oluks välistatud ka sama sätte p 5 kohaselt. Seega oli kriminaalmenetluse seadustikus olemas alus H. Antsovi kriminaalasja teistmiseks KrMS § 366 p 5 näol.

3. Ühtlasi olen seisukohal, et käesolevas asjas tehtud otsuses puuduvad sisuliselt põhjendused selle kohta, miks tuleb üldkogu arvates kohase teistmisalususe puudumist käsitada põhiseadusvastasena. Otsuse p-dest 47–52 nähtub, et kuna süüdimõistva kohtuotsusega mõisteti H. Antsoville karistuseks vangistus, siis on üldkogu hinnangul praeguses olukorras riivatud eeskätt H. Antsovi põhiõigused vabadusele ja isikupuutumatusel (PS § 20 lg 1) ning tõhusale ja õiglasele menetlusele oma õiguste kaitseks kohtus (PS § 14 ja § 15 lg 1). H. Antsovi teistmisavalduse lahendamise seisukohalt on nimetatud kahest ilmselt kesksel viimane, sest nagu üldkogu isegi otsuse p-s 49 tõdeb, saab vabaduspõhiõiguse riive olla põhiseadusega kooskõlas üksnes juhul, kui menetlus, mis viis kohtuotsuseni ja selle alusel vabaduse võtmiseni, oli põhiseadusega kooskõlas. Üldkogu lahend ei esita aga sisulisi põhjendusi selle kohta, miks H. Antsovi suhtes tehtud täiesti seadusliku kohtuotsuse (p 54) õigusjõud peab taanduma, kui teise isiku, S. Raidma, suhtes eraldi kriminaalasjas tehti õigeksmõistev kohtuotsus. Üldkogu ei leia midagi õigusvastast S. Raidma ja H. Antsovi kriminaalasjade eraldamises ega ka S. Raidma ütluste arvestamises H. Antsovi kriminaalasjas (p-d 57–58). Ometigi tehakse järeldus, et H. Antsovilt vabadusevõtmine on kahtluse all. Üldkogu on jätnud täiesti tähelepanuta, et ka kuriteosündmuse olemasolu või puudumise kohta saab kohus seisukoha võtta üksnes tõendite hindamise tulemina konkreetse asjas, mis aga nüüdisaegsete õigusmenetluste aluspõhimõtete kohaselt toimub üksnes kohtu siseveendumuse kohaselt ja viisil, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu (KrMS § 61). Selle printsiibi õiguspärasust pole üldkogu samuti küsimärgi alla seadnud. Seega olid nii H. Antsovi kui S. Raidma kriminaalasju lahendanud kohtukoosseisud võrdselt õigustatud hindama tõendeid oma sisemise

otsustusprotsessi kujunemise tulemina. Üldkogu arutluskäigu põhjal joonistub paratamatult välja arusaam, et juhul kui kuriteo ühises toimepanemises süüdistatavate kriminaalasjad on eraldatud ja nende arutamine on usaldatud erinevatele kohtukoosseisudele, siis prevaleerib hilisem õigeksmõistev kohtuotsus alati süüdimõistva ees, kuna õigeksmõistva otsuse teistmine on välistatud. Täiesti vastuseta jääb aga sellisel juhul küsimus, kuidas peab toimima see kohus, kellele on otsuse tegemise ajal teada, et samas kuriteos kaassüüdistatava on teine kohtukoosseis kuriteosündmuse tuvastamatuse tõttu õigeks mõistnud. Eeltoodud kaalutlustel leian, et üldkogu otsuses ei ole põhjendatud, milles seisneb H. Antsovi põhiõiguse – õiguse tõhusale ja õiglasele menetlusele – rikkumine.

Priit Pikamäe

Lea Laarmaa

Peeter Jerofejev

Henn Jõks